

Владимир Криљанин

ПРАВОСЛАВЉЕ И СОЦИЈАЛИЗАМ - ЗАЈЕДНИЧКА ВРЕДНОСНА И МОРАЛНА УТЕМЕЉЕЊА

Сажетак

Постзападни свет у који улазимо и у којем војно-политичку, економску и моралну алтернативу опадајућем Западу предводи православна Русија, омогућава нам да јасно сагледамо дихотомију, посебно у Европи, између православног цивилизацијског кода, и западног, као његове антитезе, током 2000 година – од највеће духовне револуције у људској историји, до данас. Духовне и моралне вредности те револуције, произашле из универзалног закона, обезбеђују смисао, опстанак, стваралаштво и благостање људске врсте. Православна Русија и Србија поседују и конкретно искуство у изградњи социјализма, што има велики значај због системске, леталне кризе капитализма, као најконцентрованије форме антихришћанског Запада.

Кључне речи: Православље, социјализам, цивилизација, револуција, Запад, Европа, Русија, Србија.

После краткотрајног периода западног унилатерализма, чија смо и ми били једна од жртава, али и «тврђ орах», наступио је период свеобухватне кризе Запада, у којем не само да је англоамерички фактор изгубио способност да огромној већини човечанства намеће своју вољу, већ су се појавили реални савези моћних држава («Велика Евроазија», РИК,

ШОС, БРИКС, ОДКБ...) који постају моћнији (економски, популацијски, политички, морално) од «евроатлантског» Запада предвођеног англоамеричким фактором. Приметимо да водећа улога у свим од Запада независним савезима припада Русији (и Кини). Све ово је било довољно да у политичку теорију и праксу уђе термин «постзападни свет»¹, који је у својим иступањима почео да користи и одмерени руски МСП Сергеј Лавров².

Краткотрајни западни унилатерализам био је последица краха социјализма у Русији и Источној Европи. Али, увод у «постзападни свет», била је на први поглед парадоксална појава – да је водеће место у новим од Запада независним савезима, заузела – капиталистичка Русија, док је улогу «тврдог ораха» одиграла, у почетку постсоцијалистичка, а затим и капиталистичка Србија. Притом, ове земље су на себе навлачиле већи или бар исти гнев и пропагандну канонаду Запада, него док су биле социјалистичке. Који је то фактор Запад за себе оценио опаснијим од социјализма, односно комунизма? То је – Православље. Притом, не смемо губити из вида да је најаутентичније и најснажније социјалистичко искуство у савременој Европи («западном свету») остварено баш у православним – Русији и Србији.

Намеће се закључак да су Православље и Запад, концептуално, чак цивилизацијски, супротстављени.

Трагична контроверза између позитивних и негативних димензија Југославије, уништене у агресивном погледу западног унилатерализма, а о којима смо расправљали поводом стогодишњице њеног оснивања, потиче од непомирљивих супротности (које су дошле до изражаја у безброј историјских ситуација, а најјасније у 20. и 21. веку) између православног цивилизацијског кода, и западног, као његове антитезе.

ПРАВОСЛАВНИ цивилизацијски (оригинални европски, вредносно-морални) код је утемељен на две основне

1 Oliver Stuenkel: *Post-Western World: How Emerging Powers Are Remaking Global Order*, Polity Press, Cambridge, Malden MA, 2016, pp.1-251.

2 Интервью Министра иностранных дел России С.В.Лаврова британскому телеканалу «Канал 4», Москва, 29 июня 2018 года http://www.mid.ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/3285972.

хришћанске заповести, на љубави и искрености, на људској заједници, сарадњи, стваралаштву и друштвеној правди. Човеков живот треба да пролази у добрим делима, као тежњи ка спасењу, а спасење ни један људски ауторитет човеку не може гарантовати.

ЗАПАДНИ квазицивилизацијски, односно антицивилизацијски код је утемељен на тобожњим хришћанским темељима, а у ствари на завери да се хришћанска вера злоупотреби ради људске себичности и похлепе, које хришћанство негира. Стубови западног кода су јавно рационализам, индивидуализам и приватна својина, а полујавно похлепа, конкуренција и социјал-дарвинизам. Спасење се може купити (католичка варијанта) или је гарантовано свима који поштују поредак (протестантска варијанта).

Ове две цивилизацијске антитезе се међусобно у потпуности искључују. Постојање једне искључује постојање друге. Њихово мешање је доктринарно непожељно, чак и забрањено, а пример Југославије показује да ни компромис није могућ, јер је Православни код искрен и мирољубив, а западни лукав и агресиван³. То је довело до усташког геноцида над Србима, који је у коначном билансу уништио Југославију, заувек осуђујући њене противнике и китећи венцем мученика њене браниоце.

Иако је социјал-дарвинистичку подвалу Запада раскринкао још Кропоткин 1902⁴, доказујући да је чак и у животињском свету „узајамна помоћ“ – фактор значајнији од конкуренције, западни „принципи“ („човек је човеку вук“) обележили су читав 20. век.

„Рат Запада против Балкана почео је у 4. веку“, говорио је наш водећи православни мислилац и историчар цивилизације, Жарко Видовић. И заиста, (Источно) Римско царство, односно источно-медитерански регион, коме и ми припадамо, је прихватањем хришћанства као званичне религије, постало и по културним, развојним и државним дOMETИМА, и по дужини трајања, очигледни и неупоредиви темељац Европе и њеног

3 Владимир Кршљанин: *Југославија и (не)могућност цивилизацијског компромиса*, Национални интерес, Вол. 33, 3/2018, стр. 65-74.

4 Peter Kropotkin: *Mutual Aid: A Factor of Evolution*, Dover, Mineola, New York, 2012, pp.1-336

стваралаштва. А престоница Ромејског царства се налази на Балкану.

Шта је хришћанство донело Европи и свету? У верском и есхатолошком смислу – пут спасења, а гледано из научног угла – највећу духовну и концептуалну револуцију свих времена.

Нови закон, односно у хришћанском смислу је боље рећи Нови Завет (Господа нашега Исуса Христа)⁵ садржи две основне заповести:

«Љуби Господа Бога својега свим срцем својим, и свом душом својом, и свом снагом својом, и свим умом својим; и ближњега свога као самога себе.» (Лк. 10.27)

Поред тога, јеванђеља⁶ мало о чему говоре тако експлицитно као о дистанцирању од богатства, похлепе, новца и зеленаштва:

Мт

4.4. *А он одговори и рече: Писано је: Не живи човјек о самом хљебу, но о свакој ријечи која излази из уста Божијих.*

5.6. *Блажени гладни и жедни правде, јер ће се наситити;*

5.9. *Блажени миротворци, јер ће се синови Божији назвати;*

5.10. *Блажени прогнани правде ради, јер је њихово Царство небеско.*

5.11. *Блажени сте када вас срамоте и прогоне и лажући говоре против вас свакојакe рђаве ријечи, због мене.*

5.12. *Радујте се и веселите се, јер је велика плата ваша на небесима, јер су тако прогонили и пророке прије вас.*

5.20. *Јер вам кажем да, ако не буде правда ваша већа него правда књижевника и фарисеја, нећете ући у Царство небеско.*

⁵ Нови Завет Господа нашег Исуса Христа, Издање Светог архијерејског синода СПЦ, Београд, 1997. стр.1-506.

⁶ Исто.

5.48. Будите ви, дакле, савршени, као што је савршен Отац ваш небески.

6.24. Нико не може два господара служити; јер или ће једнога мрзити, а другог љубити; или ће се једнога држати, а другог презирати. **Не можете служити Богу и мамону.**

6.31. Не брините се, дакле, говорећи: Шта ћемо јести, или шта ћемо пити, или чиме ћемо се одјенути?

6.32. Јер све ово незнабошци ишту; а зна и Отац ваш небески да вама треба све ово.

6.33. Него иштите најприје Царство Божије и правду његову, и ово ће вам се све додати.

10.34. Не мислите да сам дошао да донесем мир на земљу; нисам дошао да донесем мир него мач.

12.25. А Исус, знајући мисли њихове, рече им: Свако царство које се раздијели само у себи, опустјеће; и сваки град или дом који се раздијели сам у себи, неће се одржати.

19.18. Рече му: Које? А Исус рече: Не убиј; не учини прељубу; не укради; не свједочи лажно;

19.19. Поштуј оца и матер; и љуби ближњег својега као себе самога.

19.23. А Исус рече ученицима својим: Заиста вам кажем да је тешко богатоме ући у Царство небеско.

19.24. И опет вам кажем: **Лакше је камили проћи кроз иглене уши неголи богатоме ући у Царство Божије.**

22.36. Учитељу, која је заповијест највећа у Закону?

22.37. А Исус му рече: Љуби Господа Бога својега свим срцем својим, и свом душом својом, и свим умом својим.

22.38. Ово је прва и највећа заповијест.

22.39. А друга је као и ова: Љуби ближњег свога као самога себе.

22.40. *О овим дјвјема заповијестима виси сав Закон и Пророци.*

Мк

10.42. *А Исус дозавиши их рече им: Знате да они који се сматрају владарима народа угњетавају их, и великаши њихови злостављају их.*

10.43. *Али међу вама да не буде тако; него који хоће да буде међу вама велики, нека вам служи:*

Лк

6.31. *И како хоћете да вама чине људи, чините тако и ви њима.*

14.33. *Тако, дакле, сваки од вас који се не одрече свега што има, не може бити мој ученик.*

17.20. *А упитан од фарисеја, када ће доћи Царство Божије, он им одговори и рече: Царство Божије не долази на видљив начин.*

17.21. *Нити ће се рећи: Ево га оvdје, или: ево га ондје; јер где, Царство Божије унутра је у вама.*

19.45. *И ушавши у храм, стаде изгонити оне што продаваху у њему и куповаху,*

19.46. *Говорећи им: Написано је: Дом мој, дом је молитве, а ви начинисте од њега пећину разбојничку.*

Јн

15.12. *Ово је заповијест моја: да љубите једни друге као што ја вас љубим.*

15.13. *Од ове љубави нико нема веће, да ко живот свој положи за пријатеље своје.*

То је дакле и божански и природни (биолошки) и људски (друштвени и морални) закон у коме је основни појам – љубав, који са једне стране најбоље одражава људску природу, а са друге, даје хомо сапиенсу универзални коректив неопходан за опстанак врсте (животињама инстинкт обезбеђује одржање врсте, а човек сваку одлуку мора свесно да донесе) –

неопходност САРАДЊЕ (и солидарности), односно узајамне помоћи, јер је једино у сарадњи људи могућ стваралачки рад (тј. стваралаштво је колективни чин), који (а то нам јасно показује напредак технологије) може да омогући не само преживљавање, него и благостање за цело човечанство, без обзира на његов раст.

Овакав закон, ако би постао општеважећи, искључује могућност да се у свету очува поредак заснован на насиљу, пљачки и експлоатацији. Зато се истовремено са хришћанством рађа и његова контрапозиција, која до данас настоји да хришћанство извитопери и злоупотреби за очување ПРИВАТНОГ ВЛАСНИШТВА ПОЈЕДИНАЦА над светом, што укључује и животе већине. Запад нас упорно обмањује да се његово фетишизирање приватне својине и слобода и права појединца темељи на хришћанству. У Новом завету о томе нема ни помена. А као што смо видели, постоје експлицитне одредбе које искључују могућност да капитализам може бити у складу са хришћанством, односно православљем. А управо због ових суштинских одступања, западне јеретичке, квази-хришћанске доктрине (католицизам, протестантизам) су изгубиле право да се сматрају хришћанским.

Улогу Катехона, односно силе која задржава продор антихришћанства, после РOMEЈСКОГ ЦАРСТВА (и краткотрајног Душановог) је преузела Русија. А „западни рат“ се, не напуштајући Балкан као мету, проширује на Русију у којој добија главног, цивилизацијског противника. Крсташки ратови, подршка Турској, Први и Други светски рат...

Најбеспощеднију критику јеретичке, антихришћанске, западне Европе дао је Свети Николај Жички у своме делу „Кроз тамнички прозор“⁷. Иако се ради о једном од најзначајнијих и најталентованијих хришћанских мислилаца савремености, није случајно да ово његово дело још није преведено на енглески језик.

Да бисмо сагледали место левице (и социјалистичких идеја) у данашњем свету, а поготову њихову перспективу, марксистички историјско-материјалистички дискурс, са својом сменом друштвено-историјских формација (робовласништво,

7 Николај Велимировић: *Кроз тамнички прозор*, Evro Giunti, Београд, 1995, стр.1-177.

феудализам, капитализам...) нам није довољан. Маркс је дао бриљантан опис и критику функционисања капитализма, али је „историјски материјализам“ само једна сликовита екстраполација политичке историје Запада. Оне земље у којима није било могуће ове формације јасно препознати (пре свега Русија, али и већина земаља Истока и некадашњих колонија), олако су називане „заосталим“.

Иторија залагања за праведно друштво траје откако је света и века и може се пратити у разним традицијама, а у нашој од старозаветних времена.

Један од отаца утопијског социјализма масон Сен-Симон, одрицао је могућност остварења социјализма без хришћанства и до краја живота је настојао да их теоријски уједини. Сам термин ‘социјализам’ је увео његов ученик, такође масон, Пјер Леру, објављујући 1834. своју књигу „Индивидуализам и социјализам“⁸. Потребу за овим појмом наметнула је потпуна суровост капитализма, који је уништавао милионе људских живота. Са становишта науке и политике, људима је требало понудити другачији поредак.

Дакле и појам, и теорија социјализма настале су, у односу на цивилизацијску противречност Православље-Запад, сасвим недавно, и то у окриљу Запада. Стога је марксистичко-лењинистичка, или класична комунистичка револуционарна доктрина била, на основу западног искуства, а) потпуно материјалистичка и б) потпуно антиклерикална, што је ову доктрину осудило на пропаст, без обзира на значајна достигнућа у изградњи социјализма. Љубав, без које је немогућ хуманизам, је најважније људско осећање, а тиме и најважнија одлика човека. Као таква, она спада у сферу духовног. Запад и материјализам искључују љубав из теорије и друштвеног живота, па људи лишени љубави и духовности, као својих основних одлика, остају заробљеници капитализма. Западни капитализам, у чијем се окриљу родио комунизам, као његова антитеза, био је безгранично суров и насилан. Стога делује логично мисао да се такав поредак може не само савладати

8 Валентин Катасонов: «Православный социализм» в эпоху всеобщего «синтеза», Круглый стол молодежной секции Русского Экономического Общества им. С. Ф. Шарапова, <http://reosh.ru/valentin-katasonov-pravoslavnyj-socializm-v-epoxu-vseobshhego-sinteza.html>.

једино насиљем, него се и његова алтернатива мора одржавати – диктатуром и терором.

Русија (и Србија) 19. – почетка 20. века биле су заплућноте западним идејама. Ни Православна Црква није налазила начин да им се ефикасно супротстави, него се и она прилагођавала. А међу православно васпитаним становништвом, осећала се потреба за добрим делима, подвижништвом и саможртвовањем. На такав начин су се безобзирности капитализма супротстављали једино комунисти. И зато је њихова револуција најдубље корене пустила баш у Русији и Србији. Нажалост, на западном искуству заснован и сурово примењен антиклерикализам, али и „црвени терор“, створио је непотребне и до данас незалечене ране у друштву, које су довеле и до делимичне реторзије после пада социјализма. Делимичну рехабилитацију положаја Православља у Русији спровео је током Другог светског рата Стаљин, али је она успорена и заустављена после његове смрти.

Данас се на челу Русије налази оцрковљени православни верник Владимир Путин. Због свог православног карактера и православног вође, иако има исти уставни, економски и финансијски систем као западне земље, данашња Русија се у свету понаша битно другачије од западних земаља, то је свима очигледно и буди наде остатку света и људима на самом Западу. Важно је приметити да је и лидер Комунистичке партије Руске Федерације (која се налази у конструктивној опозицији) Генадиј Зјуганов – декларисани православни верник.

Дакле, може се закључити да се комунистички револуционарни покрет у Русији (и Србији) у историји појавио као „негација негације“ у односу на Западни капитализам неприродно наметнут православној Русији (и Србији). Тиме је он као такав на крају сам себе поништио, отварајући пут за хармонично православно друштво. А пошто такво друштво по дефиницији не може бити капиталистичко, на значају добија руско (и српско) конкретно историјско искуство у изградњи социјализма.

Летална криза Запада којој смо сведоци, је и летална криза капитализма. Осим духовних, постоје и два јака рационална разлога да капитализам буде замењен социјализмом, а оба

се своде на већу ефикасност социјализма. Прво, живимо у свету у коме технологија може да обезбеди благостање за све, а у свету је много гладних, болесних и убијених. Друго, данашњи компјутери нам омогућују да планска привреда буде ефикаснија од тржишне. А са православног становишта могли бисмо довести у питање и постојање приватне својине и новца, о каматама да и не говоримо.

Да се овај процес већ одвија и у пракси, показује пример државотворства на подручју најмлађих, самопрокламованих држава – Доњецке и Луганске Народне Републике, које за своје темељне, општеприхваћене идеје проглашавају – Православље и социјализам, блиске на моралном и вредносном плану⁹. Потребно је даље разрадити и јединствену друштвену и политичку теорију, засновану на овим темељима и тако превазићи конфликтну друштвену распоућеност (укључујући и ону „лево“ – „десно“), која је последица западног антицивилизацијског кода.

Литература

Велимировић Николај, Кроз тамнички прозор, *Evro Giunti*, Београд, 1995, стр.1-177

Губарев Павел, ФАКЕЛ НОВОРОССИИ, *Питер*, Москва, 2016, стр.1-490.

Интервью Министра иностранных дел России С.В.Лаврова британскому телеканалу

«Канал 4», Москва, 29 июня 2018 года http://www.mid.ru/foreign_policy/news/

[/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/3285972](http://www.mid.ru/foreign_policy/news/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/3285972).

Катасонов Валентин, «ПРАВОСЛАВНЫЙ СОЦИАЛИЗМ» В ЭПОХУ ВСЕОБЩЕГО «СИНТЕЗА», Круглый стол молодежной секции Русского Экономического Общества им. С. Ф. Шарапова, <http://reosh.ru/valentin-katasonov-pravoslavnyj-socializm-v-epochu-vseobshhego-sinteza.html>.

⁹ Павел Губарев: *Факел Новороссии*, Питер, Москва, 2016, стр.1-490.

Кршљанин Владимир, *Југославија и (не)могућност цивилизацијског компромиса*, Национални интерес, Вол. 33, 3/2018, стр. 65-74.

Нови Завјет Господа Нашег Исуса Христа, Издање Светог архијерејског синода СПЦ, Београд, 1997. стр.1-506.

Kropotkin Peter, *Mutual Aid: A Factor of Evolution*, *Dover*, Mineola, New York, 2012, pp.1-336

Stuenkel Oliver, *Post-Western World: How Emerging Powers are Remaking Global Order*, *Polity Press*, Cambridge, Malden MA, 2016, pp. 1-251.

Vladimir Krsljanin

**ORTHODOX CHRISTIANITY AND SOCIALISM:
COMMON VALUE AND MORAL FOUNDATIONS**

Resume

The Post-Western World we are entering, with the military-political, economic and moral alternative to the declining West, led by Orthodox Christian Russia, enables us to see clearly the existing dichotomy, especially in Europe, between the Orthodox Christian Civilization code and its antithesis – the Western one, during 2000 years – since the greatest spiritual revolution in the human history, until now. Spiritual and moral values of that revolution, emerged from the universal law, guarantee the sense, survival, creativity and well-being of the human species. The Orthodox Christian Russia and Serbia inherit also the concrete experience in building the socialism, which is very important in the time of the system, lethal crisis of the capitalism, as the most concentrated form of the anti-Christian West.

Keywords: Orthodox Christianity, socialism, civilization, revolution, West, Europe, Russia, Serbia.